

Фонд
«Демократичні ініціативи»
імені Ілька Кучеріва

№ 5 / 2012

Громадська думка

Інформаційно-аналітичне видання «Громадська думка» — це відображення новітніх тенденцій у громадській думці населення України, інформування широкого загалу про динаміку настроїв українського народу щодо злободенних проблем становлення демократії та державності, коментарі експертів з актуальних питань та рекомендації щодо покращення ситуації у різних сферах суспільного життя. Це один із проектів Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва — одного з провідних аналітичних центрів України, який концентрує свою діяльність на сприянні розвитку демократії, ринкової економіки та інтеграції України в європейський та євроатлантичний простір.

Що таке громадська думка?

Громадська думка являє собою сукупність настроїв, оцінок, суджень, поглядів та думок, які мають місце в суспільстві. Дослідження громадської думки означає вивчення поглядів населення на конкретні проблеми і питання політичного, економічного та соціального життя. Це оцінка, яку дає населення перебігу подій та політикам, а також джерело інформації про проблеми та пріоритети населення. Громадська думка — це індикатор рівня задоволеності населенням владою та ситуацією в суспільстві загалом. Постійний моніторинг громадської думки і широке оприлюднення результатів сприяє розумінню раціональних та емоційних елементів і факторів, які визначають характер соціальної взаємодії членів суспільства.

МАРІЯ ЗОЛКІНА,
аналітик Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва

ВІДНОСИНИ ГРОМАДЯНИНА І ВЛАДИ: ПИТАННЯ ДОВІРИ ТА ВПЛИВОВОСТІ ГРОМАДЯН

Відносини громадянина і влади — надзвичайно важливий компонент суспільного життя в цілому та індикатор загальної атмосфери, що панує в суспільстві, курсу, яким це суспільство насправді розвивається. Найбільш ефективним способом дати характеристику цим відносинам — проаналізувати їх крізь призму сприйняття самими громадянами свого місця в суспільстві, їхнього впливу на здійснення владою своїх повноважень. Спроба поглянути на проблему очима самих громадян — це умова, без якої неможливо сформулювати обґрунтовані висновки щодо того, якими є особливості та основні проблеми зв'язку громадян та влади. Цей аналіз особливо актуальний сьогодні з огляду на кілька факторів. По-перше, українське суспільство в очікуванні чергових парламентських виборів, а в період виборів політична активність виборців, зацікавленість суспільно-політичними процесами і проблемами традиційно зростає. Зважаючи на це, доцільно з'ясувати, наскільки важливими є вибори як механізм впливу громадян на владу та на процес ухвалення державних рішень. По-друге, згідно з дослідженнями Дому свободи (за 2010 — перше півріччя 2011 рр.)¹, що були оприлюднені 1 травня 2012 р., у відносинах системи державної влади та пересічних громадян було виявлено загрозливі для демократії тенденції. Зокрема, серед джерел істотних порушень прав людини українці найчастіше називають народних депутатів, міліцію та Президента України. Громадяни не відчують себе захищеними від свавілля влади різних гілок та різних рівнів. Тому важливо розглянути проблему всебічно. По-третє, характеристику відносин та взаємозв'язку влади і громадян можна вважати лакмусовим папірцем прояву у суспільстві багатьох факторів: від дотримання базових прав і свобод людини до загального рівня демократичності або недемократичності політичного режиму.

У цьому аналізі як первинні дані буде використано результати загальнонаціональних опитувань за період 2005–2012 рр., що проводили Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, фірма «Юкрейніан соціолоджі сервіс» та Київський міжнародний інститут соціології. Це дасть змогу визначити динаміку громадської думки щодо основних компонентів, які становлять основу для відносин влади та громадян. Такими компонентами визначено (1) відчуття громадянами свої впливовості у суспільстві та впливу на владу зокрема, (2) основні механізми впливу на владу, на думку громадян, а також (3) питання довіри до влади та зацікавленості громадян у політичному житті країни загалом.

---

¹ Дотримання політичних прав та громадянських свобод в Україні (аналітичний звіт за 2010 — перше півріччя 2011). — К.: Дім свободи Україна, 2011. — Режим доступу: <http://freedomhouse.org.ua/files/DSUreport2011.pdf>

Можливості впливу громадян на владу: кут зору самих громадян

Відчуття власної впливовості у суспільстві, оцінка самими громадянами їхніх можливостей впливати на владу у процесі ухвалення нею рішень — важливий компонент відносин у площині влада — громадянин. Цей компонент дає змогу зрозуміти, наскільки усталеним або сильним є сприйняття громадянином себе як суб’єкта політичного життя, а не лише об’єкта дій влади.

2005 року тільки 12% громадян відповіли, що вони можуть часто або майже завжди здійснювати вплив на владу у процесі вироблення та ухвалення нею рішень². Хоча 12% — це дуже низький показник, втім, на той момент він став свідченням позитивної динаміки у цьому аспекті, адже у травні 2004 року свою впливовість на такому рівні відчувала ще менша кількість українців — 7%. Крім того, за цей період (травень 2004 — листопад 2005 р.) між двома дослідженнями істотно зменшилася кількість людей, які відчували, що взагалі ніяк не можуть впливати на рішення влади (з 59% до 41%)³. Позитивна динаміка в оцінці громадянами своїх можливостей була одним із наслідків Помаранчевої революції, яка засвідчила реальність здійснення громадського впливу на політичні процеси в країні.

Вже за два роки, у 2007 році, під час нового загальнонаціонального опитування було зафіксовано зниження впевненості громадян у їхній можливості впливати на владу. Так, було виявлено, що українці відчують надзвичайно малу здатність впливати на розвиток ситуації в країні загалом, а також у тих містах і селах, де вони живуть. Лише 4% громадян відчували, що вони спроможні справляти вирішальний або значний вплив на ситуацію в країні і ще 35% говорили про невеликий або зовсім малий вплив. Водночас 53% громадян вважали, що вони жодного впливу на ситуацію в країні не мають. На питання щодо того, якою мірою суспільство на той час контролювало владу, 56% громадян відповіли, що «практично не контролює» і ще 24,8% дали відповідь — «доволі слабо»⁴. Цей результат особливо важливий з огляду на те, що опитування проводилося у червні — липні 2007 року, напередодні проведення дострокових парламентських виборів. Інститут виборів уже є одним із механізмів впливу громадян на владу у вигляді обрання тих, кому делегуються повноваження щодо розробки і впровадження політики. Невіра громадян у своїй можливості впливати на ситуацію в країні сама по собі була індикатором загрозливої тенденції до суспільно-політичної нестабільності, адже свідчила про порушення двостороннього зв’язку між суспільством та владою.

² Загальнонаціональне опитування дорослого населення України було проведено Фондом “Демократичні ініціативи” та фірмою “Юкрейніан соціолоджі сервіс” 17–29 листопада 2005 року. Методом інтерв’ю було опитано 2000 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років. Статистична похибка вибірки не перевищує 2.2%. – Режим доступу: <http://old.dif.org.ua/modules/pages/files/051205509.zip?sid=iejdrngjglbh62jffnlrcdis81>

³ Загальнонаціональне опитування дорослого населення України було проведено Фондом “Демократичні ініціативи” та фірмою “Ukrainian sociology service” 17–29 листопада 2005 року. Методом інтерв’ю було опитано 2000 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років. Статистична похибка вибірки не перевищує 2.2%. – Режим доступу: <http://old.dif.org.ua/modules/pages/files/051205509.zip?sid=iejdrngjglbh62jffnlrcdis81>

⁴ Загальнонаціональне опитування дорослого населення України було проведено Фондом “Демократичні ініціативи” та фірмою “Юкрейніан соціолоджі сервіс” 19 червня – 2 липня 2007 р. Методом інтерв’ю було опитано 2000 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років. Статистична похибка вибірки не перевищує 2.2%.

Ситуація якісно не змінилася і у 2011 році, за півтора року після обрання нового Президента та формування нової більшості у парламенті. Зокрема, згідно з результатами загальнонаціонального опитування, що проводилося з 18 по 27 вересня 2011 р., громадяни України знову засвідчили відсутність у них можливостей впливати на стан справ у суспільстві. Так, 73% українців були певні, що взагалі не можуть впливати на ситуацію на загальнодержавному рівні, 15% — можуть впливати певною мірою і тільки 3% сказали, що цілком можуть впливати на ситуацію. Така сама ситуація склалася і стосовно впливовості громадян на рівні місцевому: 67% вважали, що взагалі не можуть впливати, 15% — певною мірою і тільки 2% засвідчили свою здатність впливати в повній мірі на стан справ⁵.

Таким чином, варто виокремити такі важливі тенденції, які мали місце:

- зміни у впевненості громадян щодо їхньої впливу на владу мали місце після Помаранчевої революції, але все-так були незначні — приріст у впевненості дорівнював 5%;

- починаючи з 2005 року, впевненість громадян у їхній спроможності впливати на владу перманентно зменшувалася: якщо у 2007 році 53% громадян вважали, що взагалі не можуть впливати на ситуацію в країні, то у 2011 р. свою абсолютну невливовість на загальнодержавному рівні засвідчили вже 73%.

Окремо варто висвітлити те, який вплив справляє участь громадян у громадських організацій на їхні погляди щодо можливості впливати на владу. Це важливо, оскільки громадяни, які є членами неурядових організацій, відчують себе більш впливовими у процесі взаємодії із владою (див. мал.1). Зокрема, результати загальнонаціонального опитування, проведеного у вересні 2011 р., показали: серед громадян — членів громадських організацій 10,6% відчують, що пересічний громадянин здатний впливати на стан справ у державі, а серед тих, хто не бере участі у роботі громадських організацій, цей показник становить всього 2,7%. Людей, які вважають, що пересічні громадяни не мають жодних важелів впливу на ситуацію в країні, значно більше у середовищі тих, хто не залучений до діяльності громадських організацій — 74%, а серед членів різних ГО ця цифра істотно менша — 48%⁶. Таким чином, очевидним стає зв'язок між участю громадян у роботі громадських організацій та їхньою оцінкою своїх можливостей у комунікації із владою: громадська активність сприяє формуванню більш впевненої активної позиції і відчуттю здатності впливати на стан справ у країні. Не залучені до діяльності ГО громадяни частіше виступають

⁵ Загальнонаціональне опитування населення України було проведено Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва спільно з фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс» з 18 по 27 вересня 2011 р. Усього було опитано 2010 респондентів у всіх територіально-адміністративних одиницях України: 24 областях, АР Крим, м. Києві та м. Севастополі. Вибірка – квотна, репрезентативна за статтю, віком (18–29, 30–54, 55 років і старші), освітою (нижче середньої, середня, вища), типом поселення (столиця, обласні центри, інші міста, села) та областями України. Похибка вибірки не перевищує 2.2%. – Режим доступу: http://dif.org.ua/ua/polls/2011-year/chi-zmozhe-gromadjanske-suspilstvo-vplinitina-ukrainsku-politiku_.htm

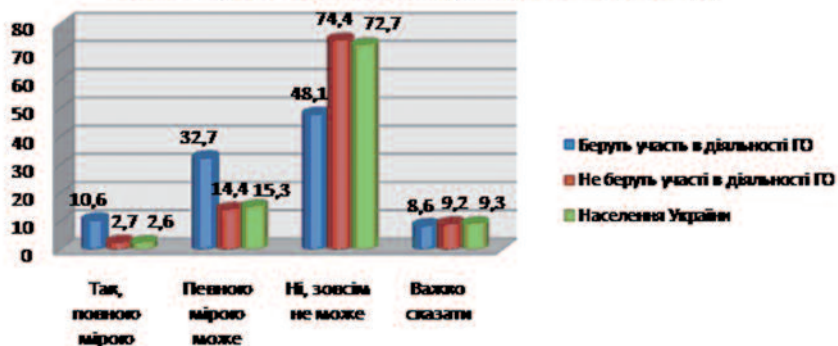
⁶ Загальнонаціональне опитування населення України було проведено Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва спільно з фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс» з 18 по 27 вересня 2011 р. Усього було опитано 2010 респондентів у всіх територіально-адміністративних одиницях України: 24 областях, АР Крим, м. Києві та м. Севастополі. Вибірка – квотна, репрезентативна за статтю, віком (18–29, 30–54, 55 років і старші), освітою (нижче середньої, середня, вища), типом поселення (столиця, обласні центри, інші міста, села) та областями України. Похибка вибірки не перевищує 2.2%. – Режим доступу: http://dif.org.ua/ua/polls/2011-year/chi-zmozhe-gromadjanske-suspilstvo-vplinitina-ukrainsku-politiku_.htm

як об'єкти впливу влади, аніж активні суб'єкти двосторонніх відносин, які самі спроможні впливати на розвиток подій у країні і на владу зокрема.

Малюнок 1

Чи може сьогодні пересічний громадянин впливати на стан справ у державі?%

(Загальнонаціональне опитування, проведене Фондом "Демократичні ініціативи" спільно з фірмою "Ukrainian Sociology Service" 18-27.09.2011 р.)

Отже, за період з 2005 по 2011 р. дедалі більше громадян України відчували свою повну неспроможність здійснювати вплив на ситуацію в країні в цілому. Влада все більшою кількістю людей сприймається як невідконтрольна і не чутлива до впливу. За цей період обличчя влади у вигляді різних політичних сил змінювалося неодноразово: було сформовано п'ять урядів, проведено чергові та дострокові парламентські вибори, вибори місцевої влади, а також було обрано нового Президента. Проте ротація політичних сил у владі, зміна керівників урядів та держави жодним чином не поліпшили ситуацію із можливостями впливу пересічних громадян на ситуацію в країні. Це думка самих громадян.

Основні механізми впливу на владу

Другим компонентом відносин громадянина та влади є механізми впливу на владу з точки зору громадян, тобто інструменти, які громадяни вважають найбільш дієвими задля здійснення цього впливу.

Аналізуючи період з 2005 по 2011 р., можна сказати, що для відносної більшості громадян найбільш впливовими механізмами є вибори всіх рівнів: президентські, парламентські та місцеві. Протягом досліджуваного періоду саме вибори стабільно мають більшу підтримку з-поміж інших можливих механізмів впливу. Варто зазначити, що ставлення громадян до виборів як механізму впливу не стабільне — воно змінювалося як у бік зменшення, так і збільшення їх підтримки громадянами протягом цих років. Проте в цілому, якщо взяти результати досліджень 2005 р. та 2011 р., то очевидно є значна зневіра громадян у виборах як інструменті впливу на владу. Зокрема, у 2005 році⁷ вибори Президента дієвим механізмом вва-

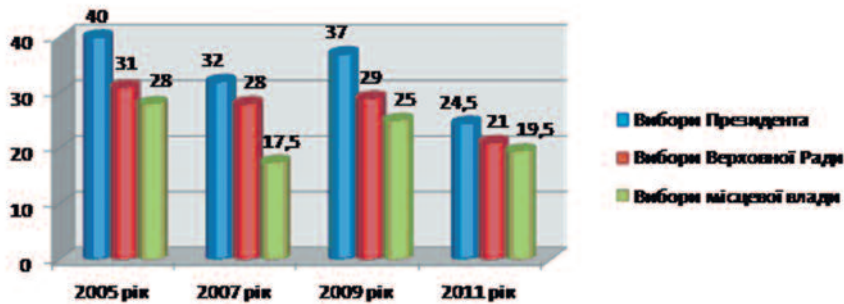
⁷ Загальнонаціональне опитування дорослого населення України було проведено Фондом "Демократичні ініціативи" та фірмою "Юкрейніан соціолоджі сервіс" 17–29 листопада 2005 року. Методом інтерв'ю було опитано 2000 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років. Статистична похибка вибірки не перевищує 2,2%. — Режим доступу: <http://old.dif.org.ua/modules/pages/files/051205509.zip?sid=iejdrgnjglbh62jffnlrcdis81>

жали 40% громадян, а у 2011 р.⁸ — 24,5%; вибори до Верховної Ради — 31% та 21% відповідно, обрання місцевої влади — 28% та 19,5% (див. мал. 2)⁹.

Малюнок 2

Чи існують конкретні механізми, які дають змогу пересічним громадянам України впливати на ухвалення рішень? %

(найчастіше згадувані варіанти відповіді та динаміка громадської думки щодо них)

Різке падіння впевненості у дієвості виборів як механізму впливу мало місце двічі протягом 2005–2011 рр. Уперше воно спостерігалося у 2007 році, після чого підтримка цих механізмів дещо зросла, і ще одне різке падіння припало на 2011 р. Зокрема, дієвість президентських виборів як механізму впливу громадян на владу у 2011 р. підтримали не 37%, як у 2009 р., а 24,5%, парламентських виборів — не 29%, а 21%, місцевих виборів — не 25%, а 19,5% відповідно.

Окрім виборів, значна частина громадян механізмом впливу на владу вважає участь у мітингах, демонстраціях, а також — у страйках. І хоча значущість цих інструментів зменшилася в очах українців у період 2005–2011 рр., проте у 2011 р. участь у мітингах, наприклад, стала дієвим механізмом для 19% громадян, що тотожно результату такого варіанту, як вибори місцевої влади (19,5%), а участь у страйках була актуальною на 2011 р. як інструмент впливу для 16% громадян України¹⁰.

⁸ Загальнонаціональне опитування населення України було проведено Фондом «Демократичні ініціативи» імені Льва Кучеріва та фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс» 22 листопада – 6 грудня 2011 року. Методом інтерв'ю було опитано 2012 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років за такими показниками, як стать, вік, рівень освіти, регіон та тип проживання. Статистична похибка вибірки не перевищує 2.2%. – Режим доступу: http://dif.org.ua/ua/polls/2011-year/vibori--2012-jak-i-kogo-obiratimut-gromadjani_.htm

⁹ Динаміка громадської думки у таблиці представлена на основі результатів таких опитувань:
1. Загальнонаціональне опитування населення України Фонду «Демократичні ініціативи» та фірми «Юкрейніан соціолоджі сервіс» з 17 по 29 листопада 2005 р. Усього було опитано 2000 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років. Статистична похибка вибірки не перевищує 2.2%.

2. Загальнонаціональне опитування населення України Фонду «Демократичні ініціативи» та фірми «Юкрейніан соціолоджі сервіс» з 20 по 30 червня 2007 р. Усього було опитано 2010 респондентів за вибіркою, що представляє доросле населення України (старше 18 років) за такими характеристиками, як стать, вік, рівень освіти, регіон та тип проживання. Похибка вибірки не перевищує 2.2%.

3. Загальнонаціональне опитування населення України Фонду «Демократичні ініціативи» та фірми «Юкрейніан соціолоджі сервіс» з 12 по 24 грудня 2009 р. Усього було опитано 2000 респондентів за вибіркою, що представляє доросле населення України (старше 18 років) за такими характеристиками, як стать, вік, рівень освіти, регіон та тип проживання. Похибка вибірки не перевищує 2.2%.

4. Загальнонаціональне опитування населення України Фонду «Демократичні ініціативи» та фірми «Юкрейніан соціолоджі сервіс» з 22 листопада по 6 грудня 2011 року. Методом інтерв'ю було опитано 2012 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років за такими показниками, як стать, вік, рівень освіти, регіон та тип проживання. Статистична похибка вибірки не перевищує 2.2%.

¹⁰ Загальнонаціональне опитування населення України Фонду «Демократичні ініціативи» та фірми «Юкрейніан соціолоджі сервіс» з 22 листопада по 6 грудня 2011 року. Методом інтерв'ю було опитано 2012 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років за такими показниками, як стать, вік, рівень освіти, регіон та тип проживання. Статистична похибка вибірки не перевищує 2.2%.

Специфікою української ситуації є те, що громадяни України в своїй більшості не вважають дієвими ті механізми впливу на владу, які є традиційними для усталених демократій, зокрема участь у громадських обговореннях, у діяльності політичних партій, судові позови до органів влади. Причому їхня непопулярність є стабільною та залишається приблизно на одному і тому самому рівні протягом 2005–2011 рр.

Питання довіри до влади та зацікавленості громадян у політичному житті країни

Довіра громадян до окремих інститутів та органів державної влади є не просто компонентом відносин громадян із владою, а й важливим індикатором загальної задоволеності суспільства функціонуванням системи влади, діяльністю конкретних представників влади. Формування довіри — це складова процесу легітимації влади. Саме тому, аналізуючи відносини влади та громадянина, слід обов'язково розглянути й питання довіри до влади.

Початок 2005 року ознаменувався тим, що вперше за історію незалежної України рівень довіри до центральної влади був високим: Президенту Віктору Ющенку тоді повністю або переважно довіряли 60% опитаних, уряду — 52%, Верховній Раді — 40%¹¹. Проте рівень довіри, що виріс після Помаранчевої революції, став стрімко падати протягом 2005 р., і вже за півроку недовіра до Президента переважала довіру на 8%, недовіра до уряду — на 22%, до Верховної Ради — на 28% відповідно¹². Причинами зростання недовіри, на думку громадян, було зниження рівня їхнього добробуту, а також конфлікти серед вищого керівництва України та пов'язані із цим скандали.

Розрив на користь недовіри поступово збільшувався. Зокрема, у 2007 році в межах загальнонаціонального опитування Фонду «Демократичні ініціативи» та фірми «Юкрейніан соціолоджі сервіс» було зафіксовано, що недовіра до Верховної Ради України переважає довіру на 46%, недовіра до уряду України — на 27% і до Президента — на 19%, відповідно¹³. Ця негативна тенденція зберігається і до сьогодні. Результати останнього дослідження з цього питання, що його провів Київський міжнародний інститут соціології у лютому 2012 р.: Президенту України не довіряють 66% населення, уряду — 69% і Верховній Раді — 73%¹⁴. Отже, зміна політичних сил при владі

¹¹ Загальноукраїнське опитування дорослого населення України було проведено Фондом «Демократичні ініціативи» та Київським міжнародним інститутом соціології (ДІ/КМІС) 18–27 березня 2005 року. Методом інтерв'ю опитано 2039 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки становить 2.2%. — Режим доступу: «Думки і погляди населення України — березень 2005 р.» — <http://2008.dif.org.ua/ua/poll/#2005>.

¹² Загальноукраїнське опитування дорослого населення України було проведено Фондом «Демократичні ініціативи» та Київським міжнародним інститутом соціології (ДІ/КМІС) 18–21 вересня 2005 року. Методом інтерв'ю опитано 1803 респондента за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років. Статистична похибка вибірки не перевищує 2.24%. — Режим доступу: «Думки і погляди населення України — вересень 2005 р.» — <http://2008.dif.org.ua/ua/poll/#2005>.

¹³ Загальноукраїнське опитування дорослого населення України було проведено Фондом «Демократичні ініціативи» та фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс» 19 червня — 2 липня 2007 р. Методом інтерв'ю було опитано 2000 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років. Статистична похибка вибірки не перевищує 2.2%. — Режим доступу: http://dif.org.ua/ua/polls/2007_polls/gromadska-dumka-naselennja-ukraini-cherven-2007-roku.htm

¹⁴ Всеукраїнське опитування громадської думки було проведено Київським міжнародним інститутом соціології 10–19 лютого 2012 року. Методом інтерв'ю було опитано 2029 респондентів, що мешкають в усіх областях України (включно з містом Києвом) та в Криму за стохастичною вибіркою, репрезентативною для населення України віком від 18 років. Статистична похибка вибірки (з ймовірністю 0.95 і за дизайн-ефекту 1.5) не перевищує 2.3%. — Режим доступу: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=81>

протягом останніх років не змінила ставлення населення до основних інститутів влади, адже рівень довіри до них не тільки не збільшився, але, навпаки, зменшився. І на сьогодні ця проблема набула надзвичайно масштабного характеру: такий рівень недовіри означає кризу легітимності нинішньої влади.

Надзвичайно цікавим у світлі вже викладеної інформації постає той факт, що українці стабільно засвідчують достатньо високий інтерес до політики. Тобто, незважаючи на відчуття нездатності впливати на владу у значної частини населення, а також перманентно низький рівень довіри до неї, пересічні громадяни не втрачають інтересу до політичних подій та процесів. Зокрема, у 2007 році зовсім не цікавилися політикою 19% населення, і на противагу їм 59% певною мірою цікавилися та ще 18% дуже цікавилися¹⁵. Попри те, що у 2008 р. розгорнулася політична криза, мали місце конфлікт всередині демократичної коаліції, а також спроба Президента розпустити тільки-но обраний парламент, інтерес населення до політики не надто зменшився. Зокрема, 45% опитаних зазначили, що в основному цікавляться політикою, і ще 10% — що дуже цікавляться¹⁶.

¹⁵ Загальнонаціональне опитування населення України було проведено Фондом "Демократичні ініціативи" та фірмою "Юкрейніан соціолоджі сервіс" 20 червня — 6 липня 2007 р. у співпраці з Freedom House за фінансової підтримки USAID. Усього було опитано 2011 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років за такими показниками як стать, вік, рівень освіти, регіон та тип проживання. Статистична похибка вибірки не перевищує 2.2%.

¹⁶ Загальнонаціональне опитування населення України було проведено Фондом "Демократичні ініціативи" та фірмою "Юкрейніан соціолоджі сервіс" 17-28 грудня 2009 року. Методом інтерв'ю було опитано 2012 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років за такими показниками, як стать, вік, рівень освіти, регіон та тип проживання. Статистична похибка вибірки не перевищує 2.2%.

ВИСНОВКИ

Отже, українське суспільство в своїй більшості перманентно відчуває відсутність впливу на владу: і на загальнодержавному, і на місцевому рівнях. Громадяни вважають, що суспільство не контролює владу. Чинником, який сприяв підвищенню впевненості громадян у їхній здатності впливати на владу, стала Помаранчева революція, проте позитивна динаміка тривала недовго і впевненість громадян у своїй впливовості знову пішла на спад. Впевненість у спроможності впливати на владу вища серед громадян, які є членами тих чи інших громадських організацій, аніж серед тих, хто участі у діяльності неурядових організацій не бере.

Основним механізмом впливу пересічних громадян на владу є вибори. І хоча вибори досі як інструмент впливу мають найбільшу підтримку серед населення, популярність цього механізму значно зменшилася порівняно з 2005 р. Відбулася значна зневіра у виборах Президента, Верховної Ради та місцевої влади. Як результат, участь у мітингах, демонстраціях та страйках за дієвістю наблизилася сьогодні до дієвості інституту виборів. Стабільно непопулярними серед українців є такі механізми, які пов'язані із активністю в неурядовому секторі: участь у громадських обговореннях, діяльності політичних партій, а також використання судових позовів.

Довіра до органів державної влади є традиційно низькою в Україні. Тільки після Помаранчевої революції рівень довіри до центральної влади був високим, але стрімко почав падати впродовж першого ж півріччя після цієї події. Протягом останніх років недовіра переважає довіру, і з кожним роком, починаючи від вересня 2005 і до сьогодні, цей дисбаланс постійно збільшується.

Надзвичайно важливим є те, що зміна політичних сил при владі протягом 2005–2012 рр. не сприяла підвищенню рівня довіри громадян до влади, а також підвищенню впевненості громадян у їхній спроможності впливати на владу.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відновлення активної двосторонньої комунікації між владою та громадськістю залежить не тільки від демократичності та відкритості до діалогу тих політичних сил, що перебувають при владі, але і від інтенсивності тиску з боку громадськості, від масштабів того запиту на діалог, який громадськість має формувати та демонструвати владі. Саме вимога діалогу із суспільством та звітності перед ним має бути постійною складовою громадської активності. Тільки вимагаючи від влади відповіді на запитання, можна сподіватися на отримання цієї відповіді. Зважаючи на ці вихідні твердження, рекомендації для діяльності організацій неурядового сектору можуть бути такі:

Рекомендація 1. *Інформування суспільства про ефективні форми громадської участі та пояснення методології використання їх на місцевому рівні.*

Члени громадських організацій відчувають більш широкі можливості впливу на владу, аніж незалучені до громадської діяльності громадяни. Ця взаємозалежність між громадською активністю та відчуттям впливовості повинна бути використана: громадські організації мають інтенсифікувати свою діяльність у сфері інформування громадян про різні форми громадської участі (громадські слухання, обговорення, створення громадських дорадчих комітетів, консультації тощо); пояснювати те, як правильно організувати формування запиту від громадськості до влади; вимагати від влади звітування про її діяльність та вирішення тієї чи іншої проблеми. Ця рекомендація адресована, насамперед, громадським організаціям місцевого рівня, оскільки саме пояснення громадянам на прикладі їхнього села, міста, району, як можна вимагати від влади звітності та як доносити до органів влади пропозиції, питання, проблеми, є найбільш ефективним методом демонстрації можливого використання різних форм громадської участі.

Рекомендація 2. *Популяризація практичного застосування різних форм громадської участі на місцевому рівні як методу налагодження двосторонньої комунікації із владою.*

Громадські організації повинні, окрім інформування громадян, включити у свою діяльність сприяння практичній організації громадських обговорень, слухань та інших форм громадської участі як наступний етап. Практичне залучення громадян до використання цих форм продемонструє їм, яким чином має відбуватися спілкування із владою у період між виборами та як громадськість може впливати на формування порядку денного місцевої влади.

Рекомендація 3. *Сприяння розширенню масштабів діяльності громадських організацій у напрямку залучення громадян до суспільної активності.*

Ця рекомендація передбачає, по-перше, розширення масштабності проектів, присвячених залученню громадян до використання форм громадської участі, по-друге — сприяння збільшенню кількості громадських організацій, які втілюють проекти цієї тематики. Тобто ті громадські організації, які вже провадять такий напрямок своєї проектної діяльності, мають розширювати його, аби сприяти

більш активній позиції пересічних громадян у довгостроковій перспективі, зокрема щодо розуміння своїх прав контролювати владу та транслювати їй свої пропозиції. Ті організації, які не мають широкого досвіду реалізації таких проектів, але потенційно прагнуть втілювати такий напрям своєї діяльності, також мають бути підтримані в цій ініціативі. Рекомендація не може бути реалізована без відповідної позиції донорських організацій, які також мали б зробити цей напрям проектної роботи одним із пріоритетних. Адже усвідомлення пересічними громадянами своїх можливостей, перехід від пасивної до проактивної позиції у відносинах із владою є запорукою реального підвищення впливовості громадян на владу на всіх рівнях, ефективного використання тих механізмів впливу на неї, які є традиційними та усталеними в країнах зі стабільними демократичними режимами.

**ВІДНОСИНИ ГРОМАДЯНИНА І ВЛАДИ:
ПИТАННЯ ДОВІРИ
ТА ВПЛИВОВОСТІ ГРОМАДЯН**

Автор: МАРІЯ ЗОЛКІНА,
аналітик Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва

Упорядник: Віталій Довгич,
експерт Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва

Фонд
«Демократичні ініціативи»
імені Ілька Кучеріва

Інформаційно-аналітичне видання «Громадська думка»

Тема: "Відносини громадянина і влади: питання довіри та впливовості громадян". Видання здійснене коштом проекту «Monitoring Electoral and Transition Processes» за фінансової підтримки Національного фонду підтримки демократії, США.

Автор: Марія Золкіна, аналітик Фонду «Демократичні ініціативи» імені І. Кучеріва.

Упорядник: Віталій Довгич, експерт Фонду «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва.

Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва

Для листів: а/с В-271, м. Київ, 01001, Україна

Телефон: (380 44) 581-3317

E-mail: dif@dif.org.ua

<http://www.dif.org.ua>

При передруку або частковому використанні матеріалів посилання на Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва обов'язкове.

© «Демократичні ініціативи», 2012

Поліграфічні послуги:

Виконавець:

ФОП І. П. Артюшенко

Адреса друкарні:

Україна, м. Київ, вул. Виборзька, 84

+380 44 227 78 17; +380 50 358 80 88

Формат 84x104/16, папір крейд.

Тираж 100 прим.